

Matuszewski, Rafał

"Das Weib im Manne. Hermaphroditos in der griechisch-römischen Antike",
Stefanie Oehmke, Berlin 2004 :
[recenzja]

Przegląd Historyczny 98/3, 475-476

2007

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

liczne, choć rozproszone i często bardzo skąpe wzmianki ze źródeł literackich, następnie ikonografia (sceny wręczania prezentów) ze zwróceniem uwagi na napisy *kalos*, wreszcie — interpretacja inskrypcji, w tym szczególnie słynnych napisów z Tery.

Nowatorskie ujęcie i nowe interpretacje przynosi ostatnia część książki, a szczególnie esej Kate G i l h u l y, która zwraca uwagę na lesbijskie akcenty w dialogu Lukiana „Rozmowy heter”. Podkreślić też trzeba, że niejako samoistnym, wartościowym opracowaniem jest obszerna (s. 295–327) bibliografia, niezwykle pożyteczna dla dalszych lektur i pracy. Nie ogranicza się ona tylko do zagadnienia postawionego w tytule, lecz praktycznie obejmuje wszelkie problemy seksualności antycznej, choć rzecz jasna nie wyczerpuje całej literatury na ten temat.

Ta ogromnie cenna książka powinna zainteresować nie tylko starożytników i nie tylko badaczy seksualności; jest cenną pomocą dla wszystkich zainteresowanych problematyką postaw społecznych wobec zjawisk inności, odrębności i marginalizacji grup społecznych.

Rafał Matuszewski

Stefanie O e h m k e, *Das Weib im Manne. Hermaphroditos in der griechisch-römischen Antike*, Verlag Willmuth Arenhövel, Berlin 2004, s. 176.

Dotychczasowe badania zjawiska hermafrodytyzmu w starożytności dotyczyły dziedziny religii czy wyobrażeń mitologicznych. Taki charakter miała opublikowana dziesięć lat temu książka Luca B r i s s o n a („Le sexe incertain. Androgynie et hermaphrodisme dans l'Antiquité gréco-romaine”, Paris 1997) czy polska praca Lucyny K o s t u c h („Wyobrażenia androginiczne w wierzeniach przedchrześcijańskich kręgu śródziemnomorskiego”, Kielce 2003). Pewnym niedostatkiem tego nurtu badań, zapoczątkowanego przez klasyczne już prace Marie D e l c o u r t, było dość wybiórcze, nieco tylko *exempli gratia*, traktowanie materiału ikonograficznego.

W tym sensie lukę w badaniach nad cielesnością i seksualnością czasów starożytnych wypełnia książka Stephanie O e h m k e. Jest to niezastąpione studium tematyki dwupłciowości w sztuce starożytnej.

W części pierwszej („Hermaphroditos in der Überlieferung”, s. 8–22) autorka przedstawia główne rysy tematyki androginicznej w sztuce europejskiej, dokonuje zdefiniowania pojęć *hermaphroditos* i *androgynos* oraz analizuje pokrótce świadectwa literackie. Punktem wyjścia jest tu mit Hermafrodyty tak, jak przedstawił go, czerpiąc z wcześniejszych źródeł greckich, Owidiusz w „*Metamorfozach*” (4,285 nn.). Następnie przechodzi do omówienia zjawiska rozpowszechnienia się i kontekstu tematyki dwupłciowości w sztuce antycznej. Analizując dzieła literackie i ikonograficzne, autorka omawia także koncepcje boskości Hermafrodyty i otoczenie kulturowe, w którym wyobrażenie takiej postaci funkcjonowało.

W drugiej części książki, „*Zu den Bildwerken*” (s. 22–72) omówione zostały różne typy przedstawień Hermafrodyty. Autorka dokonała analizy znaczenia, przemian i interpretacji motywu *anasyromenos*, czyli przedstawienia postaci obnażającej się w celu ukazania cech płciowych. W dalszej części pracy zaprezentowana jest tematyka hermafrodyty w kontekście grupowym (*Hermaphroditos im Gruppenzusammenhang*) w sztuce późnohellenistycznej i rzymskiej. Autorka omawia także przedstawienia hermafrodyty odpoczywającego i śpiącego.

Następnie omówiony i zinterpretowany został szczególnie wzór przedstawiania hermafrodyty w sztuce, zwany *kallipygos* (nazwa pochodzi od Afrodyty *Kallipygos*, czyli „o pięknych pośladkach”). Autorka analizuje pokrótce także relacje hermafrodyta — Narcyz i pojawienie się typu hermafrodyty w ściennym malarstwie pompejańskim jako „pięknego młodzieńca”.

Najwięcej w sztuce starożytnej znaleźć można przedstawień hermafrodyty w pozycji stojącej, takie wyobrażenie koncentruje bowiem uwagę tak na męskości, jak i kobiecości postaci, co autorka oddała przez tytuł rozdziału „Weibliche Schönheit und männliche Kraft” (s. 65–70). Ostatni rozdział („Wer ist Hermaphroditos?”, s. 70–72) części drugiej podsumowuje wcześniejsze rozdziały pracy.

Trzecia, i w zasadzie najważniejsza, część pracy — katalog (s. 73–154) — zbiera wszystkie antyczne przedstawienia hermafrodyty i podzielona jest według typów przedstawień: *Stehend (außer Anasyromenos-Motiv)*; *Anasyromenos-Motiv (außer Hermen)*; *Hermen*; *Darstellungen im Kallipygos-Bildmuster*; *Sitzend*; *Lagernd (außer Typus Borghese)*; *Der Statuentypus Borghese*; *Inschriften und andere schriftliche Quellen*; *Bildwerke, die wohl irrtümlich als Darstellung des Hermaphroditos angesehen werden*.

Praca Oehmke ma z pewnością znaczenie nie tylko dla badań nad sztuką grecką, zwłaszcza epoki hellenistycznej. Jest to niezwykle ważne narzędzie pracy dla każdego zajmującego się problematyką cielesności, stosunku do ciała i seksualności w starożytności. Najważniejszym jej walorem jest doskonale opracowany katalog z reprodukcjami dzieł antycznych.

Rafał Matuszewski

John Boswell, *Chrześcijaństwo, tolerancja społeczna i homoseksualność. Geje i lesbijki w Europie Zachodniej od początku ery chrześcijańskiej do XIV wieku*, przełożył Jerzy Krzyszyński, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2006, s. 367.

W dwanaście lat po śmierci autora i dwadzieścia sześć lat od oryginalnego wydania ukazuje się polskie tłumaczenie głośnej książki Johna Boswella, traktującej o homoseksualizmie w Europie Zachodniej od początku ery chrześcijańskiej do XIV w.

Książka składa się z czterech zasadniczych części. W pierwszej, „Punkty wyjścia”, Boswell skupił się na przedstawieniu ogólnego rysu zjawiska homoseksualności, opierając się głównie na materiale antycznym, dokonał zdefiniowania podstawowych terminów używanych w książce, takich jak gej, lesbijka, homoseksualność. Jego zdaniem pojęcia te mają wymiar uniwersalny, odnoszą się do każdego społeczeństwa w każdej epoce i można mówić o gejach w wypadku zarówno Aten okresu klasycznego, jak i społeczeństwa średniowiecznego czy nowożytnego. Trzeci rozdział części pierwszej, zatytułowany „Rzym — fundamenty”, poświęcił rzymskiej koncepcji erosa.

W części drugiej, „Tradycja chrześcijańska”, autor przedstawia rys poglądów moralnych i wydarzeń, które nastąpiły już po upadku Cesarstwa Rzymskiego. Dokonuje szczegółowej analizy znaczenia tradycji i interpretacji Pisma przyjętych lub stworzonych, utrwalonych w nauczaniu Kościoła oraz analizuje intelektualne i społeczne uwarunkowania myśli chrześcijańskiej wczesnego okresu na temat homoseksualności. Bada też teologiczne obiekty Ojców Kościoła wobec tego zjawiska.